

Εργαστήριο Χωροταξικού Σχεδιασμού

Διδακτική ομάδα: Ελένη Ανδρικοπούλου, Γρηγόρης Καυκαλάς
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

9^η Διάλεξη

Β. Διάγνωση της υπάρχουσας κατάστασης Αστικό περιβάλλον Εισήγηση: Γρηγόρης Καυκαλάς

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΚΟΠΟΪ

Η διάλεξη αποτελεί μέρος μιας ενότητας τεσσάρων διαλέξεων που αναφέρονται στη μητροπολιτική περιοχή Θεσσαλονίκης και θέτουν τις βάσεις για τις εργασίες των φοιτητικών ομάδων. Η εργασία που θα επιχειρήσουν στηρίζεται αφενός στα σχετικά κεφάλαια της Μελέτης επικαιροποίησης του ΡΣΘ (Α΄ Στάδιο 2009) και αφετέρου σε βιβλιογραφική έρευνα με κύριο άξονα τα προτεινόμενα διδακτικά συγγράμματα. Οι φοιτητικές ομάδες καλούνται να συμπληρώσουν τη διάγνωση της υπάρχουσας κατάστασης με εκτιμήσεις για τη σημερινή κατάσταση λαμβάνοντας υπόψη και τις συνέπειες της τρέχουσας οικονομικής κρίσης.

Η διάλεξη εξετάζει την υπάρχουσα κατάσταση στον τομέα του περιβάλλοντος και παρουσιάζει α) τα θέματα του περιβάλλοντος που τέθηκαν με το Ρυθμιστικό Σχέδιο (1985), β) τις παραμέτρους του περιβάλλοντος για τις οποίες αξιολογούνται οι επιπτώσεις του νέου Ρυθμιστικού και γ) διαπιστώσεις για την κατάσταση και τα προβλήματα από τη μελέτη επικαιροποίησης που προηγήθηκε του νέου Ρυθμιστικού.

Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος (1/2)

Το Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος Θεσσαλονίκης ήταν μια σημαντική καινοτομία του Ν.1561/85 «Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής Θεσσαλονίκης» και αποβλέπει στην **προστασία και αναβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της περιοχής**. Ειδικότερα θέτει στόχους και κατευθύνσεις για τα εξής θέματα:

- τη βελτίωση της **ποιότητας ζωής**,
- τον **περιορισμό της ρύπανσης** από κάθε πηγή και ιδίως στην αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, της ρύπανσης του εδάφους και των νερών και της ηχορύπανσης,
- στην **οικολογική ανασυγκρότηση** της Θεσσαλονίκης, στην προστασία της γεωργικής γης, των δασών, των υγροβιότοπων και των άλλων στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος

Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος (2/2)

- στην **προστασία του** τοπίου, των ακτών και των ειδικών περιοχών φυσικού κάλλους,
- στην **προστασία της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς,**
- στη **βελτίωση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής** με ανακατανομή λειτουργιών και δραστηριοτήτων, ενίσχυση του συστήματος μαζικών μεταφορών, απομάκρυνση οχημάτων εγκαταστάσεων και λειτουργιών από τις περιοχές κατοικίας,
- στην **αναβάθμιση** ιδιαίτερα **υποβαθμισμένων περιοχών,**
- στην **οικονομική ανασυγκρότηση** της ευρύτερης περιοχής Θεσσαλονίκης με αναπτυξιακά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια.

Όλα αυτά τα ζητήματα θέτουν το πλαίσιο της συζήτησης για την υπάρχουσα κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή.

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης (1/5)

- Η «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης» συνοδεύει την Μελέτη Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης με σκοπό να εκτιμήσει τις πιθανές επιπτώσεις του νέου Ρυθμιστικού.
- Παρουσιάζουμε στη συνέχεια τα αποτελέσματα αυτής της διερεύνησης με σκοπό να αναδείξουμε τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συζητηθούν και να αξιολογηθούν γενικότερα τα διαφορετικά θέματα του περιβάλλοντος. Τη συζήτηση αυτή θα πρέπει να λάβουν υπόψη στην εργασία τους οι φοιτητικές ομάδες για τη διάγνωση της υπάρχουσας κατάστασης στο τομέα του αστικού περιβάλλοντος.

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης (2/5)

Παράμετροι Περιβάλλοντος	Επιπτώσεις	Συνοπτική αξιολόγηση - Σχολιασμός
Βιοποικιλότητα	- έως +	<p>Το σχέδιο επικαιροποίησης του ΡΣΘ μέσω του Προγράμματος Προστασίας Περιβάλλοντος έχει ως βασικό στόχο την προστασία των φυσικών πόρων, την προστασία και ανάδειξη των ευαίσθητων οικολογικά περιοχών και της βιοποικιλότητας της περιοχής μέσα από την διαμόρφωση προγράμματος μέτρων και κατευθύνσεων.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Θετικές αναμένονται οι επιπτώσεις ανάπτυξης δραστηριοτήτων με την παράλληλη εφαρμογή μέτρων και λήψη αποφάσεων για την προστασία του περιβάλλοντος όπως για παράδειγμα στη δημιουργία οργανωμένων περιοχών βιομηχανικής δραστηριότητας, στην συστηματική καλλιέργεια γης και εκτροφή ζώων κλπ. • Αρνητικές επιπτώσεις αναμένονται σε περίπτωση ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών επενδύσεων ή κατασκευής νέων υποδομών χωρίς παράλληλη λήψη κατάλληλων μέτρων προστασίας ή αποκατάστασης του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση της βιοποικιλότητας.
Πληθυσμός και Ανθρώπινη υγεία	+	<p>Τα μέτρα και οι κατευθύνσεις που προτείνονται μέσω του επικαιροποιημένου Σχεδίου ΡΣΘ αναμένεται να συνεισφέρουν σημαντικά στη βελτίωση της ζωής των κατοίκων της περιοχής καθώς έχουν σαν προτεραιότητα την προστασία και ενίσχυση του αστικού πράσινου και του φυσικού περιβάλλοντος γενικότερα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Θετικές αναμένονται οι επιπτώσεις από τα μέτρα ανάπτυξης της οικονομίας και βελτίωσης της κατοικίας και του τρόπου ζωής του πληθυσμού τόσο στη Θεσσαλονίκη όσο και στις περιφερειακές χωρικές ενότητες. Οι οικονομικές επενδύσεις που προτείνονται

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης (3/5)

Παράμετροι Περιβάλλοντος	Επιπτώσεις	Συνοπτική αξιολόγηση - Σχολιασμός
		<p>γίνονται με βασικό γνώμονα το σκεπασμό προς το περιβάλλον.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Θετικές επιπτώσεις αναμένονται στην ανθρώπινη υγεία καθώς προτείνονται μέτρα όπως είναι η κατασκευή υποδομών περίθαλψης, η μείωση των επιδράσεων στους κατοίκους από οχλήσεις όπως ο θόρυβος, η ατμοσφαιρική ρύπανση και η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η λήψη μέτρων διατήρησης και αποκατάστασης των υδατικών και εδαφικών πόρων, η αποκατάσταση και ενίσχυση του αστικού πράσινου και η βελτίωση του Μητροπολιτικού και των λοιπών αστικών κέντρων και των αισθητικά υποβαθμισμένων περιοχών.
Εδαφος	- έως +	<ul style="list-style-type: none"> • Αναμένονται θετικές επιπτώσεις από την εφαρμογή μέτρων για την άμεση προστασία και αποκατάσταση του εδάφους σε περιοχές με πρόβλημα όπως τα όξινα εδάφη του νομού Κυκλίας, τα υποβαθμισμένα εδάφη των βιομηχανικών και λατομικών περιοχών, τα αλατούχα - νατρωμένα εδάφη κλπ. • Θετικές επιπτώσεις αναμένονται να προκύψουν γενικά από την εφαρμογή μέτρων για τη βελτίωση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, βιοτικού και αβιοτικού. • Αναμένονται επίσης θετικές επιπτώσεις από την εφαρμογή μέτρων οικονομικής φύσης όπως η ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών που προϋποθέτουν σημαντικό περιορισμό της χρήσης φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων και στροφή προς φυσικούς τρόπους λίπανσης και την εφαρμογή προγραμμάτων διαχείρισης απορριμμάτων και υγρών και στερεών αποβλήτων. • Αρνητικές επιδράσεις αναμένονται στις περιοχές που θα αναπτυχθούν νέες δραστηριότητες και θα κατασκευαστούν νέα έργα υποδομής χωρίς την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων και δράσεων προστασίας και χωρίς την τήρηση της νομοθεσίας, των περιβαλλοντικών όρων

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης (4/5)

Παράμετροι Περιβάλλοντος	Επιπτώσεις	Συνοπτική αξιολόγηση - Σχολιασμός
		και των απαραίτητων μέτρων πρόληψης της ρύπανσης από απορρίμματα και υγρά και στερεά απόβλητα.
Υδατα	- έως +	<ul style="list-style-type: none"> • Ισχύει ότι ισχύει και στο έδαφος • Άμεσες θετικές επιδράσεις στην ποιότητα του νερού αναμένονται από τη λήψη μέτρων σύμφωνα με τις οδηγίες της ΕΕ για την προστασία της ποιότητας και ποσότητας των υδάτων όπως είναι η οδηγία - πλαίσιο για τα νερά, η οδηγία για τη θαλάσσια στρατηγική κλπ
Ατμόσφαιρα	- έως +	<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντικά αναμένονται τα αποτελέσματα από τη μείωση των ψεκασμών με φυτοφάρμακα και ζιζανιοκτόνα και την αποσυμφόρηση της κυκλοφοριακής ροής. • Βελτίωση της ποιότητας από τη λήψη μέτρων για τη βελτίωση της ατμόσφαιρας και του φυσικού περιβάλλοντος γενικότερα. • Αρνητικά αποτελέσματα ενδέχεται να εμφανιστούν στις περιπτώσεις ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων και κατασκευής νέων έργων χωρίς την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων και δράσεων προστασίας και χωρίς την τήρηση της νομοθεσίας, των περιβαλλοντικών όρων και των απαραίτητων μέτρων πρόληψης της ρύπανσης.
Κλιματικοί Παράγοντες	+	<ul style="list-style-type: none"> • Θετικές αναμένονται οι εξελίξεις από τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και ειδικότερα από τη λήψη μέτρων όπως η αποσυμφόρηση της κυκλοφοριακής ροής και η χρήση ήπιων / εναλλακτικών τρόπων μεταφοράς, η έκπλυση των οξειδίων του άνθρακα από την αποξήρανση υγροτοπικών εδαφών κλπ.
Υλικά περιουσιακά στοιχεία	+	<ul style="list-style-type: none"> • Στις περιοχές συγκέντρωσης οικονομικών δραστηριοτήτων, κατασκευής ή/και βελτίωσης μεταφορικών και κοινωνικών υποδομών και αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος αναμένεται αύξηση της αξίας της γης ανάλογα φυσικά με τη φύση των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται.

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης (5/5)

Παράμετροι Περιβάλλοντος	Επιπτώσεις	Συνοπτική αξιολόγηση - Σχολιασμός
Πολιτιστική κληρονομιά	+	<p>Η προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασικό τμήμα όλων των άρθρων του Σχεδίου νόμου του ΡΣΘ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Θετικές αναμένονται οι επιδράσεις από την εφαρμογή μέτρων για την προστασία και ανάδειξη των σημείων πολιτιστικής αξίας σε όλες τις χωρικές ενότητες της περιοχής, την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, την εφαρμογή προγραμμάτων πολιτιστικού και περιηγητικού τουρισμού και την βελτίωση των πολιτιστικών υποδομών. • Αναμένονται επίσης θετικές επιπτώσεις από την ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, με άλλους χώρους ιστορικού και μνημειακού ενδιαφέροντος, με τα ιστορικά κέντρα Θεσσαλονίκης - Κιλκίς - Γουμένισσας - Γιαννιτσών, την εφαρμογή προγράμματος σύνδεσης και ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων και μνημείων.
Τοπίο	+	<ul style="list-style-type: none"> • Θετικές επιπτώσεις αναμένονται από τον καθορισμό της δόμησης, την οργάνωση των χρήσεων γης ώστε να μην υπάρχουν συγκρούσεις ασύμβατων χρήσεων, τα έργα αποκατάστασης σε υποβαθμισμένες περιοχές, τη βελτίωση της αισθητικής του τοπίου και την αύξηση της ελκυστικότητας των παράκτιων περιοχών. • Βελτίωση της αισθητικής του τοπίου αναμένεται να υπάρξει από την εφαρμογή μέτρων για τη βελτίωση και αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος γενικότερα.

Περιβάλλον και ποιότητα ζωής

Επιλογή από τις εκτιμήσεις της ΜΕΛΕΤΗΣ
Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης
(Α Φάση 2008) για την Ευρύτερη Περιοχή Θεσσαλονίκης

Χαρακτηριστικά και προβλήματα περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής στη Θεσσαλονίκη (1/5)

Τόποι Κοινοτικής Σημασίας του Δικτύου NATURA 2000

Κωδικός	Όνομασία ΤΚΣ	Έκταση (ha)
GR1220001	Λίμνες Βόλβη και Λαγκαδά-Ευρύτερη περιοχή	26.947,81
GR1220002	Δέλτα Αξιού – Λουδία – Αλιάκμονα – Ευρύτερη περιοχή – Αξιούπολη	33.676,35
GR1220003	Στενά Ρεντίνας – Ευρύτερη περιοχή	2.905,16
GR1220005	Λιμνοθάλασσα Αγγελοχωρίου	377,2
GR1220012	Λιμνοθάλασσα Επανωμής και θαλάσσια παράκτια ζώνη	830,38
GR1230001	Λίμνη Πικρολίμνη	1.089,35

ΠΗΓΗ: Μελέτη Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου (2009).

Χαρακτηριστικά και προβλήματα περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής στη Θεσσαλονίκη (2/5)

Ζώνες Ειδικής Προστασίας του Δικτύου NATURA

Κωδικός	Όνομασία ΖΕΠ	Έκταση (ha)
GR1220005	Λιμνοθάλασσα Αγγελοχωρίου	377
GR1220009	Λίμνες Βόλβη και Λαγκαδά και Στενά Ρεντίνας	15.671
GR1220010	Δέλτα Αξιού-Λουδία-Αλιάκμονα-Αλυκή Κίτρους	29.551
GR1220011	Λιμνοθάλασσα Επανωμής	690
GR1230004	Λίμνη Πικρολίμνη-Ξυλοκερατέα	2.043

ΠΗΓΗ: Μελέτη Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου (2009).

Χαρακτηριστικά και προβλήματα περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής στη Θεσσαλονίκη (3/5)

Υδατικά οικοσυστήματα-υγρότοποι

Ποταμοί

- Αξιός
- Γαλλικός
- Λουδίας
- Αλιάκμονας
- Ρήχιος

Λίμνες

- Βόλβη
- Κορώνεια
- Πικρολίμνη

Μεταβατικά

- Εκβολές και Δέλτα των ποταμών
- Λιμνοθάλασσα Επανωμής
- Λιμνοθάλασσα Αγγελοχωρίου
- Λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου

Παράκτια

- Τα παράκτια οριοθετούνται σε απόσταση 1 νμ από την ακτογραμμή στον Θερμαϊκό και Στρυμονικό Κόλπο.

Θαλάσσια οικοσυστήματα του Θερμαϊκού και Στρυμονικού Κόλπου.

ΠΗΓΗ: Μελέτη Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου (2009).

Χαρακτηριστικά και προβλήματα περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής στη Θεσσαλονίκη (4/5)

Αστικό Πράσινο: Παρατηρείται υψηλή ανισοκατανομή

- Οι Δήμοι που εμφανίζουν τις μικρότερες τιμές του δείκτη εντός του ΠΣΘ είναι Νεαπόλεως, Τριανδρίας, Αγ. Παύλου, Θεσσαλονίκης Ελευθερίου-Κορδελιού.
- Οι Δήμοι που εμφανίζουν τις υψηλότερες τιμές είναι του Πανοράματος, των Πεύκων και της Ευκαρπίας.

Περιαστικό Πράσινο: Παρατηρούνται μεγάλες διαφορές μεταξύ των δήμων του ΠΣΘ ως προς την αναλογία καλυμμένων με πράσινο χώρων εκτός αστικού ιστού ανά κάτοικο.

- Οι δήμοι Θεσσαλονίκης, Αμπελοκήπων, Ελευθερίου, Ευόσμου, Καλαμαριάς, Νεάπολης, και Σταυρούπολης συγκεντρώνουν σχεδόν το 80% του πληθυσμού αλλά μόνον το 11% των καλυμμένων με πράσινο χώρων εκτός ιστού, με μέση αναλογία 7,0 τ.μ/κατ.
- Στους λοιπούς δήμους του ΠΣΘ η αναλογία ανά κάτοικο φθάνει τα 162 τ.μ. με τους δήμους Ευκαρπίας (927,8τ.μ/κατ) και Πανοράματος (840,0 τ.μ/κατ) να βρίσκονται στο άλλο άκρο.

ΠΗΓΗ: Μελέτη Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου (2009).

Χαρακτηριστικά και προβλήματα περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής στη Θεσσαλονίκη (5/5)

Περιβαλλοντικά προβλήματα

- Ατμοσφαιρική ρύπανση
- Περιβαλλοντικός θόρυβος (κυκλοφοριακός, αστικός, βιομηχανικός)
- Όγκος, διαχείριση και διάθεση υγρών και στερεών αποβλήτων
- Υποβάθμιση επιφανειακών και υπόγειων υδατικών πόρων
- Υποβάθμιση εδαφικών πόρων (ποιοτική υποβάθμιση, ερημοποίηση, αλλαγή χρήσεων)
- Έλλειψη αστικού πρασίνου, ελλιπής θεσμοθέτηση και αξιοποίηση των ελεύθερων χώρων
- Κίνδυνος φυσικών καταστροφών (πυρκαγιές, σεισμοί, πλημμύρες)
- Κίνδυνος τεχνολογικών ατυχημάτων (βιομηχανικά ατυχήματα, πυρκαγιές σε χώρους απόρριψης απορριμμάτων, θαλάσσια ατυχήματα, διαρροές κλπ.)
- Υποβάθμιση δομής και λειτουργίας ευαίσθητων οικοσυστημάτων και περιοχών υψηλής οικολογικής αξίας – Απώλεια βιοποικιλότητας

ΠΗΓΗ: Μελέτη Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου (2009).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ν.1561/1985 (ΦΕΚ 148Α της 6/9/1985) Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης και άλλες διατάξεις (<http://www.orth.gr/default.aspx?pageid=50>).
- Ομάδα μελέτης Σχεδιασμός και Όμικρον ΕΠΕ (Ν. Παπαμίχος επιστημονικός συντονιστής), *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της Επικαιροποίησης του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Οργανισμός Θεσσαλονίκης 2009.
- ΜΕΛΕΤΗ Επικαιροποίησης του ΡΣΘ (πλήρης αναφορά): Ομάδα μελέτης Σχεδιασμός και Όμικρον ΕΠΕ (Ν. Παπαμίχος επιστημονικός συντονιστής), *Επικαιροποίηση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης, Α΄ Στάδιο Έκθεση*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Οργανισμός Θεσσαλονίκης 2009.
- Γ. Καυκαλάς, Λ. Λαμπριανίδης, Ν. Παπαμίχος (επιμέλεια), *Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο – Η πόλη ως διαδικασία αλλαγών*, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ 2008

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: Τάσιου Στεφάνια
Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

